

JOAQUIM MOLAS, PREMI D'HONOR DE LES LLETRES CATALANES 1998

Text: ANTONI SELLA / Fotos: XAVIER SUREDA

"Si ets independent, et trituren"

Joaquim Molas, catedràtic de literatura catalana de la UB, no renuncia a exercir un esperit crític independent, tot i acceptar que la concessió del Premi d'Honor vol dir que el seu paper ha estat assimilat per la cultura establerta i això li fa perdre combativitat.

Fumador impenitent, Molas suporta amb resignació els problemes de salut i se sorprèn, amb ironia, que la gent encara es preocupi del darrer blau que li va sortir, un ull de vellut, degut a una lipotímia, que "ha passat per una fase en tecnicolor". Últim en la llista dels Premis d'Honor, amb premi i tot, s'estima més de militar al bàndol políticament incorrecte i de reivindicar la crítica com un revulsiu necessari per a una cultura que massa sovint cau en l'insult com a pràctica. Contra la moda del memorial de greuges permanent recepta una cura d'humilitat que vol dir mirar a fora i establir comparacions.

—Com li prova això de ser una persona important de la cultura catalana després de molts anys de figurar en la nòmina dels trencadors i independents?

—Quan em van donar el premi vaig intentar de dir-ho en un discurs que havia pensat molt. En principi, jo he estat un provocador, he estat un inconformista, però em penso que sempre he ofert una alternativa; no he estat mai un nihilista arbitrari, o no he trencat simplement per trencar. Jo he trencat a partir del que ara se'n diu un projecte: jo he estat en desacord amb moltes coses, però sempre he intentat de proposar solucions positives a aquest desacord. A vegades la provocació era deguda al fet que em movia en un ambient que em carregava perquè veia que era rutinari i, diguem-ne, políticament correcte, i jo em sentia políticament incorrecte.

—Ha capgirat la visió de la literatura catalana.

—Jo vaig rebre una herència, i a mi em va semblar que aquesta herència era molt valuosa, però que no res-

ponia al que jo em pensava que havia de ser, i d'aquí ve la crítica. Ara, la crítica és feta sempre des d'un projecte. Jo, per exemple, sóc una de les persones que ha contribuït més a reestructurar la literatura catalana. Quan vaig començar, em vaig trobar que em deien: hi ha un període nacional, un període de decadència i un període de renaixença. Bé, doncs, jo m'he demanat què

és la renaixença, a partir d'aquí m'he demanat què va ser la decadència i m'ha semblat veure que no hi ha tal decadència, o almenys no pas en el sentit que li donaven. Aleshores he intentat de refer-ho, però no pas per dir que la proposta heretada era un desastre, sinó perquè jo pensava que la realitat era una altra.

—Proposar una nova visió vol dir rebutjar-ne una altra i oposar-se als seus defensors i seguidors. Això ja és provocar, no troba?

—He mirat d'organitzar la literatura catalana com en principi s'organitza la literatura europea. He partit de la base que a cada moment històric hi ha uns models dominants, i cap literatura europea no en surt, d'aquests models. El que hi ha és una adaptació i modificació segons les tradicions lingüístiques i culturals i les situacions polítiques i socials de cada lloc.

Obviament, replantejant i fent propostes, vas contra el sector establert. No és que hi vagis contra, que vagis a matar-los, però reaccions contra el que hi ha establert. Si alguna cosa té de bo la literatura i, en general la cultura, és que és un procés constant de canvi, i aquest procés fa que a cada canvi es rellegeixi el passat.

—Ha treballat en una història de la literatura que sap que canviarà, i resta tan tranquil?

—He fet una relectura del meu passat i del meu pre-

"A l'intel·lectual orgànic, quan li diuen blanc ha de dir blanc, i si li diuen negre, doncs negre.

En el moment en què diu gris ja entra en el camp dels suspectes."

sent, però òbviament la meua relectura no és la dels d'abans ni serà la dels de després. La història de la literatura no existeix com a tal, sinó que és una construcció o reconstrucció constants.

—*Si és així, de què vénen tantes picabaralles cada cop que hi ha una revisió?*

—En el moment que fas una relectura, qui no hi entra se sent tocat. Miri, surt un diccionari de la literatura catalana que signem en Massot i jo. Bé, vostè sap el munt d'enemics que jens hem fet? Però no pas perquè no hi siguin, perquè hi són tots, sinó perquè l'un té quinze ratlles i l'altre, vint-i-cinc.

—*Deu ser que l'egolatria és un dels defectes dels qui es dediquen a la cultura...*

—Suposo que ho és de tothom. També el sabater ho és, egòlatra, el que passa és que ningú no el coneix i, en canvi, la gent de teatre, la gent de la cultura, en general són personatges públics i per tant ho sap tothom.

Suposo que és una cosa inherent a l'ésser humà; el que passa és que en alguns casos es reprimeix i hi ha qui va per la vida d'humil, a vegades ets humil, o ets modest, i unes altres vegades, no. Jo si tinc una actitud modesta, i la hi tinc, tot i ser iconoclasta, és per una raó molt senzilla: jo no sóc una persona que visqui tancada aquí, sinó que procuro tenir, com a referent, els grans crítics d'aquest segle. Sóc com ells? No. És allò que un dia em deia en Riba. El vaig anar a veure i estava tot trasbalsat i diu: "Se n'acaben d'anar unes senyores que em diuen que per què no em donen el premi Nobel. Però vostè s'imagina, jo? Escolti, el premi Nobel sí que el pots tenir, però, compte!, hi ha unes primeríssimes figures mundials i quan aquestes el tinguin, ja en parlarem".

I això ho deia una persona que l'hauria pogut tenir!

—*Haurem de fer tots plegats una cura de modèstia?*

—Crec que la cura de modèstia es fa comparant-se amb els altres. Miri, jo pretenia ser poeta i un dia vaig llegir la *Vita Nuova* del Dant, en italià, i vaig pensar: Sóc capaç de fer això, jo? No. Sóc capaç de fer una cosa equivalent? No. Doncs, més val plegar.

—*Em diu que som una cultura de segona?*

—No dic exactament això. Jo, ara, parlava de mi, eh! Crec que la Rodoreda és de primera i el Foix és de primera, per dir-ne dos. El que passa és que essent una cultura sense estat, una cultura demogràficament petita i, a més, dividida, tenim uns inconvenients que no tenen algunes altres cultures. Un estat vol dir política i l'accés als circuits internacionals es fa molt a través de la política, i aleshores aquestes cultures poden tenir un ressò que nosaltres no tenim.

—*Aquests darreres 30 anys deuen haver donat més autors, perquè amb dos noms no és fa cap cultura.*

—Miri, han donat quatre o cinc grans noms, alguns d'ells anteriors, com el Foix, l'Espriu, la Rodoreda,

que potser ha fet l'obra més important, malgrat que *La plaça del diamant* és anterior; el Pere Calders, el Llorenç Villalonga, el Joan Brossa. El que passa és que la pregunta em resulta molt difícil perquè potser me'n descuido algun d'aquests molt grossos. Ara, per exemple, crec que hi ha personatges grossos, com el Gimferri i el Porcel escriptor, crec. D'una altra banda, s'ha produït la desclosa del teatre. En aquest moment el teatre d'aquí és de primeríssima qualitat i no solament com a espectacle, sinó també com a text. En aquest moment, el Benet o el Belbel són personatges molt valorats a Europa.

—*Algun d'aquests noms s'ha internacionalitzat de debò?*

—El cas de la Rodoreda és excepcional. Els dos grans llocs on s'estudia la Rodoreda són Catalunya, òbviament, i els Estats Units. Als EUA surten constantment publicacions sobre la Rodoreda, estudis

acadèmics, molts d'ells impulsats per les feministes, aquesta és la veritat. Però una novel·lista d'una llengua petita s'ha internacionalitzat. N'hi ha traduccions a totes les llengües, i aquestes traduccions no són pas propulsades des d'aquí. En això a vegades ens confonem, cosa que també passa en la literatura espanyola: propulsem traduccions i diem que som traduïts. No, perdoni, les traduccions són les espontànies, aquelles que fa un editor perquè coneix l'obra i es pensa que en traurà un rendiment. A vegades aquest reconeixement sol ser molt posterior a la mort: pensi en el Pessoa. Em penso que, amb els anys, el Foix pot ser un altre cas com aquest del Pessoa.

—*Actualment no li sembla que és més difícil de trencar esquemes que no pas fa trenta anys, perquè vivim en un món encara políticament més correcte?*

—Vostè no va viure l'ambient de fa trenta anys! El 68, exactament, hi havia una correcció total. Aquí hi havia dues grans línies de pensament: la línia cristiana més o menys *progre* i la marxista. Tu estaves dintre d'una d'aquestes dues grans línies o, en tot cas, intentaves, com els francesos o els italians, de lligar totes dues línies. El 68 es trenca aquesta correcció, però en ve una altra: els marxistes passen a ser considerats de dretes i cal anar més enllà. Cal ser heterodox o anarcoide. Llavors la cosa políticament correcta era de ser tan extrem com fos possible, sobretot en medis universitaris, que són els medis en els quals jo he viscut sempre. Llavors també podies ser políticament correcte, el que passa és que era una altra manera de ser políticament correcte.

—*I avui quina és aquesta manera?*

—Ara, evidentment, ser políticament correcte vol dir ser intel·lectual orgànic del PSC, o de Convergència o d'Iniciativa per Catalunya, o bé ser company de viat-

"Essent una cultura sense estat, una cultura demogràficament petita i, a més, dividida, tenim uns inconvenients que no tenen algunes altres cultures."

ge. Si no ets company de viatge, no ets res; o és que m'equivoco? I aleshores et trituren per tots costats.

—*Sempre es parla del compromís dels intel·lectuals, però quan l'adopten, diem que estan a les ordres de... No serveix la figura de l'intel·lectual orgànic?*

—Bé, jo en un moment determinat havia cregut en la possibilitat de l'intel·lectual orgànic, però vaig veure que era impossible. A l'intel·lectual orgànic, quan li diuen blanc ha de dir blanc, i si li diuen negre, doncs, negre. En el moment que diu gris ja entra en el camp dels suspectes. Jo crec que, en aquest moment, l'única possibilitat que té l'intel·lectual de sobreviure, com a intel·lectual, és l'actitud crítica. Però això no vol pas dir defensar el PSC contra Convergència, o Convergència contra el PSC, per dir-ne dos casos.

—*Vol dir anar contra tothom, i sembla que, en general, la societat no vol pessimistes endèmics.*

—La crítica només es pot fer a partir de la independència, i la independència vol dir no aplaudir tot allò que fan els uns contra els altres. Probablement aquesta funció és una funció utòpica a tot el món occidental. Als països del món occidental l'intel·lectual ha perdut aquesta funció, o la va perdent, i el que surt, més aviat, és l'especialista, el tecnòcrata, però no pas l'intel·lectual que diu el "j'accuse!" del Zola.

—*I qui la fa avui, aquesta funció?*

—*No comment.* Jo crec que no es fa, perquè la premsa tampoc no la fa; els mitjans de comunicació estan dins d'una línia. Són quatre personatges que van a la seva i no tenen unes plataformes des de les quals fer-ho i, sobretot, aquí les plataformes són tan, diguem-ne, tancades... No, no tan tancades, fan el que creuen que han de fer. Jo ara no acuso ningú, dic simplement que cadascú fa el que creu que ha de fer.

—*Els catalans ens hem penjat el cartell de crítics i irònics, i en la nostra vida cultural, d'atzagaiades, no n'hi falten, oi?*

—**Vostè és partidari d'aquesta idea, molt estesa, segons la qual hem de militar en la cultura catalana com un bloc?**

—**Això que em diu és, probablement, ia cosa políticament correcta i la políticament incorrecta seria la contrària. És a dir, la gran literatura és sempre una literatura individual i d'identificació. La literatura de consum no és aquesta i avui vivim un concepte de literatura de consum que és la que corre. Són els Umbertos Ecos, per entendre'ns.**

hi ha aquesta obsessió pels diccionaris?

—Perquè hi ha una obsessió per la llengua. Jo sempre he pensat que el catalanisme, no dic pas nacionalisme, s'ha basat, fonamentalment, en arguments lingüístics i arguments històrics. És lògic, doncs, que la gent miri de defensar aquestes dues parcel·les. Si no és per això, no m'explico el ressò que tenen les crítiques.

—*La llengua protagonitza les polèmiques de la temporada i els qui critiquen la política lingüística es basen en la nova realitat social establerta a partir de la immigració per defensar que el país és bilingüe.*

—La gran immigració del pla de desenvolupament es troba un medi molt determinat, amb un cos més o menys disminuït per la guerra i l'exili demogràficament. Els problemes comencen a venir a partir d'aquí. Avui, crec que en parlar de la composició social s'exagera per tots dos costats. Suposo que l'ensenyament ajuda molt a resoldre aquestes qüestions.

—Jo crec que s'ha convertit la crítica en insult; és a dir, hi ha qui es pensa que criticar és insultar, desqualificar, es fer aquestes campanyes de *acoso y derribo*.

—*Definiria així l'última polèmica centrada en el diccionari elaborat per l'Institut d'Estudis Catalans i que ha estat molt violenta?*

—Sí, molt, potser fins i tot massa violenta. És que aquest és un país... Miri, quan el Franco va entrar a Barcelona i la gent va fugir cap a l'exili, els soldats —això m'ho ha dit un soldat—, els que van poder, van triar per emportar-se'n el diccionari Fabra i la història de Catalunya de Ferran Soldevila, i si havien de triar entre tots dos, triaven el diccionari Fabra. Això vol dir que hi ha una mena d'obsessió, i per això s'ha pogut muntar tot aquest enrenou. Ara no entrarem en l'anàlisi del fenomen, però jo crec que ha estat absolutament desproporcionat. Està bé que es faci un article, o dos, o que se'n faci fins i tot un llibre, però que es raoni. L'Institut, potser, també hauria hagut de raonar més.

—*Al nostre país, per què*